

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

07

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת מִנְהַר מִצְרַיִם עַד־הַנְּהַר
הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת׃ יט אֶת־הַקִּינִי
וְאֶת־הַקִּנִּי וְאֶת־הַקִּדְמוֹנִי׃
כ וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרוֹי וְאֶת־
הַרְפָּאִים׃ כא וְאֶת־הָאֹמְרִי וְאֶת־
הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגְּרָשִׁי וְאֶת־
הַיְבוּסִי׃ ס מו א וְיִשְׂרָי אִשְׁת־
אֲבָרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֵה שְׂפָתָהּ

דיינעם זאממען האכע איד
דיזען לאנד איינגעגעבען פֿאן
דעם שטראָהמע מצרים אן
ביז אן דען גראָסען שטראָם
פרת: (יט) דאָן פֿאַלקיני,
קניי אונד קדמוני: (כ) דאָן
פֿאַלק חתי, פרוי אונד דיא
רפאים: (כא) דאָן פֿאַלק
זמרי, כנעני, גרשני
אונד יבוסי:

מו (א) ישרי אברם'ו פרויא
געכאָהר קיינע קינדער,
אונד האַטטע איינע מצרישי
מאָנד

מצרית

תרגום אונקלוס

רשי

(יח) לזרעך נתתי אשירתי של הקב"ה כאלו
היא עשויה: הנהר הגדול לפי שהוא דכוק
לארץ ישראל קוראין גדול אע"פ שהוא מזוהר
בזרבע' נהרות היוצא' מעדן שגא' והנהר
הרביעי הוא פרת (בראשית ב') משל הדיוע
עבד עלך מלך הדנק לשזור וישתזולך:
(יט) את הקיני עשה אמות יש כאן ולא
נתן להם אלא שבעה גוים והגלשה אדום
עואב ועמון והם קני קניי וקדשני
עתידים להיות ירושה לעתיד שנאמר אדום
ומואב משלות ידם וכני עמון משמעם (ישעי'
י"א): (כ) ואת הרפאים ארץ עג שגא'
בה הוא יקרא ארץ רפאים (דברים ג'):
שפה

לטימר לבנה יהבית ית ארעא קדא
טנגרא דמצרים ועד נהרא
נהרא דפרת: (יט) ית שלטאי וית
קנאי וית קדמונאי: (כ) וית חתאי
וית פרויאי וית גבראי: (כא) וית
אמוראי וית קנענאי וית גרשאי
וית יבוסאי:
מו (א) ושרי אשת אברם לא יליהת
ליה ולה אטקא מצריתא

באור

נותן, וכן נתתי כסף הזה קח ממני (לקמן כ"ג י"ג), והטעם ע"י הנרית הזאת אני
נותן בעתה לזרעך את הארץ הזאת, ורשי פי' אשירתי של הקב"ה כאלו היא עשויה:
מנהר מצרים, חוט היאור, כי אם נהר ששע נחל מצרים והוא למערב ארץ ישראל בגבול
חלק עמען: נהר פרת, למזרחית כסובית ארץ ישראל: (יט) את הקני ועג', (כ"ה)
עג' אמות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והגלשה אדום עואב ועמון והם קניי
קניי וקדשני עתידים להיות ירושה לעתיד שנאמר אדום ומואב משלות ידם וכני עמון
משמעם (ישעי' י"א י"ד): (כ) הרפאים, ארץ עג, שנאמר בה הוא יקרא ארץ
רפאים (דברים ג' י"ג), ודעת הראב"ע כי השבעה גוים כלם כנעניים ועמתי עג'
בנים היו לכנען וכלם נקראים על שמו, והם נידון חתי יבוסי אשורי גרשני קני ערקי
סיני ארודי כמרי חמתי, וקני וקניי וקדשני הם שלשה מהטובים שהי' להם ב' שנות
לכל א' וא', ומעמים שזכור מקנתם בפרט, ויאמר כנעני על הנשאים, וכן בפרשה
הזאת הם עשרה בפרט, ובמקום אחר פרט עמם שזה לבד, וכמוהו יהודה וישראל
רכים (עלכיס א' ל' ד'), אף על פי שזכורם מישראל הוא:

מאגד , דיה הגר היעם :
 (ג) דא שפראך שרי צו
 אברם , וזהו דער עוויגע
 האט מיך פערשלאסען , דאס
 איך ניכט געבאָהרע , ליבער
 קאָסטע צו מיינער מאַגד ,
 פֿיללייכט ווערדע איך דורך
 זיין געבויאט : אברם גע-
 האַרצטע דער שטיממע שרי :
 (ג) דא נאָם שרי אברם'ן
 פֿרויא איהרע מצוישי מאַגד
 הגר , (נאָכרעם אברם צעהן
 יאהרע אים לאַנדע כנען גע-
 וואָרנט) , אונד גאָב זיין
 איהרעם מאַנגע אברם צור
 פֿרויא :
 ער

מצרית ושמה הגר : וזה אמר
 שרי אל אברם הנה נא עצרני
 יהוה מלדת באנא אל שפחתי
 אולי אבנה כמנה וישמע אברם
 לקול שרי : ונתקח שרי אשת
 אברם את הגר המצרית
 שפחה מקץ עשר שנים
 לשבת אברם בארץ כנען ונתת
 אתה לאברם אישה לו לאשה :

ויכא

ר ש י

תרגום אונקלוס

מז (א) שפחה מזרית * בת פרעה היתה
 כשראה נשים שנעשו לשרה אחר
 מוטב שתהא כתי שפחה בבית זה ולא נבירה
 בבית אחר : (ב) אולי אבנה מנחה * לימד
 על זיי שאין לו בנים שאינו כנוי אלה הרום *
 אבנה ויזכה בזכות שאכנסו כרתי לתוך ביתי :
 לקול שרי : לרוח הקודש שנה : ונתקח שרי
 לקחתה בדברים אשרך זכות לידבק בגוף
 קדוש כזה : מקץ עשר שנים * מועד הקטוע
 לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה
 חייב לישא אחרת : לשבת אברם * מניד שאין
 ישיבת חובה לארץ עולה לו מן המזון לפי שלא
 נאמר לו וזאעך לגוי גדול עד שכל לא' :
 ויכא

מצריתא ושמה גר : (ג) ואתרת
 שרי לאברם הא-כען טגעני יי
 טלטיילד עול-כען לות-אמתי טאים
 אתקני טינה וקפיל אברם לטימר
 שרי : (ג) ודברת שרי אתת אברם
 ית-הגר טצריתא אמתה טסוף עסר
 שני לטיסב אברם בארעא דכנען
 ויהבת יתה לאברם בעלה ליה-
 לאשתו :
 ועל

באור

מז (ב) עצרני , ענין המניעה וכן ת"א : אבנה , מנורת כן , והי' ראוי לתרגמו
 (בקיבלת ווערדן) , אלא שיתכן סמלות כן ובנים ענין כנורות מלשון בנין ,
 כי זיי איז לו בנים נקרא בניו , לכך תרגמו המתרגם האשכנזי מלשון (טיאן) :
 לקול שרי , (ב'ד) לרוח הקודש שנה , ולשון שמישה שאחריו בית או למ'ד השימוש ,
 מורה על הקצנה וההסכמה לדברי האומר , שקבל את דבריה והסכים עמה כלי' שלא
 נתכוון שיבנה היא מהגר והי' זרע מנחה , כי אם לעשות רצון שרה שתבנה מנחה והי' לה
 כחת רוח בני שפחה או זכות שתוכה היא לבנים נעבוד כן כדברי רבותינו ז"ל (מלשון
 הרשב"ן) : (ג) מקץ עשר שנים , מועד הקטוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה
 לבעלה חייב לישא אחרת (יבמות דף ס"ד ע"א) : לשבת , הראוי נקטן הלמד , ויכא
 באור להסתיך הענין : בארץ כנען , מניד שאין ישיבת ח"ל עולה מן המזון , כמפורש שם
 טהה

וַיֵּבֶא אֶל הַגֵּר וַתֵּהָר וַתֵּרְא כִּי
 הִרְתָּהּ וַתִּקַּל גְּבֻרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:
 וַתֹּאמֶר שְׂרִי אֶל אַבְרָם הַכּוֹסִי
 עָלֶיךָ אֲנֹכִי נִתְּרָהּ שִׁפְחָתִי
 בַּחֵיקָךְ וַתֵּרְא כִּי הִרְתָּהּ וַאֲקַל
 בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי
 וּבֵינֶיךָ: וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שְׂרִי
 הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי-לָהּ

(ד) עד קאם צו הגר אונד
 זיא ווארד שוואנגער: אלו
 זיא זאָהע, דאָס זיא שוואנגער
 וואָרדען, וואָרד איהרע הווי-
 פֿרויִא גרינגע אין איהרען
 אויגען: (ה) דאָ שפראך שרי
 צו אברם, איד מו אונרעכט
 ליידען דורך דיך: איד האָכע
 מיינע סאַגד אין דייגען שאַם
 געלעגט, אלו זיא זאָהע, דאָס
 זיא שוואנגער וואָרדען,
 וואָרד איד גרינגע אין איהרען
 אויגען, דער עוויגע ריכטע
 צווישען מיר אונד דיר:
 (ו) אברם שפראך צו שרי,

נקוד על יוד בתרא הטוב

דיינע סאַגד איזט אין דיינר געוואַלט, טוהי איהר, וואָו דיך

תרגום אונקלוס

ר ש"י

(ד) ועל לות־הגר ועדי־את וחות ארי
 עדי־את וקלת רבונתה בעינהא:
 (ה) ואמרת שרי לאברם דין לי ענה
 אַנא יִהְיֶה אִתִּי קָד וְחֹת אַרְבִּי עַדִּי־אֵת
 וְהָלִית בְּעֵינֶיהָ דִּין יִבְיִי וּבֵינֶךָ:
 (ו) ואמר אברם לשרי הא אסתיד
 בידך עבדי לה כרתקין

(ד) ויבא אל הגר ותהר ויביאה ראשונה:
 ותקל גברתה בעיניה: אמרה שרי צו ארן
 סתרה בגלויה מראה עיניה כאלו היא נדקת
 ואינה נדקת שלא זכתה להריון כל השנים
 הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה:
 (ה) חסבי עליך חסם העשו לי עניך אני
 מטיל העונש כשהתפללת להקב"ה מה תתן
 לי ואנכי הולך ערירי לא התפללת אלא עליך
 והיכלך להתפלל על שניתי והייתי אני נפקדת
 עיך ועוד דברך אתה חוסם ממני שאתה
 שומע צוויי ושותק: אנכי כתי ונ' ביני וביניך כל
 ציניך שפוקרא חסר חיה מלא
 קרי ציה וביניך ר"ל טובה לנפשה שהכניסה עין הרע
 בעיניה של הגר והפילה עברה
 הוא שהולך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה
 והוא מבשר לה שתהר אלא מלמד
 שהפילה

באור

שהה אדם עם אשתו בחונה לארץ חוש או עשר שנים ועלה לארץ ישראל שנתכן להם
 זמן עשר שני' משת ביאתם לארץ, אולי בזכות הארץ יבטו: (ד) ותקל, שדא קלל
 והנח הנעלם הנמשך מן הלידי הוא במקום הדגש הראוי להיות לחסרון אית הכפל,
 ודעת ר' יונה שהוא מן הקל וכן וקל, ויתכן שהם מובין כפעל והיה' הנח במקום הדגש
 הראוי להיות לחסרון ט"ו כפעל, ודלח כהראש"ע, ואין להאריך סה: (ה) חסבי
 עליך, החוסם שאני סובל משפחתי עליך הוא, ועל ידך וכשניכך אני סובל, כי אני
 לעוֹכֵךְ כתיבתי, וכתתי את שפחתי בחיקך כדי שיהי' לך מנוחה ורע: ותרא ואקל,
 כאשר ראתה או קלתתי, כאשר הודעתך ששם הו'ו להמשך וקשור המאמר: יששם ונ',

דיך גוט דינקסט: שרי דעהמי
 סיגטי זיא הרויף, זא דס זיא
 פאן איהר ענטליף: (ז) זיא
 פאנד איין ענגעל דעז עוויגען
 און דער וויסען אן איינעם
 וואסרקוועל, נעמליך אס
 קוועל אויף דעם וועגי שור:
 (ז) אונד שפראך, הגר
 מאנד דער שרי! ווא קאמסט
 דוא הער? אונד וואהין
 געהסט דוא? זיא שפראך,
 איך ענטפליחו פאר מיינד
 הויזרויא שרי: (ט) דער
 ענגעל דעז עוויגען שפראך
 ווידער, קעהרו צו דינגער

רש"י

הפילה הרין הראשון: (ז) ותענה שרי
 היתה משעבדת בה נקושי: (ח)
 זי מזה באת * עהיכן באת * יודע היה
 חלף ליתן לה כח ליכנס עמה בדברים *
 ולסוף חיימה היה תקום שתאמר עליו מזה
 חזי בזה: (ט) ויאמר לה מלאך וגו' * על
 כל אמירה היה שלח לה מלאך אשר לכך
 באמר מלאך בכל אמירה ואמירה: הכך

דכוונתי אגא שקפסת: (ט) ואמר לה טלאבא דיי תגי לות

כאור

כי עלך לתבוע עלצוני מידה, כי אני לכבודך לא רציתי ליסרה: (ז) ותענה שרי
 לפן הרעבון ז"ל, חטאה אמנו בעמי זה, וגם אברהם על שהניחה לעשות כן, ושעז ה'
 אל עניה ונתן לה זרע, פרא אדם שיענה זרע אברהם וזרה בכל מיני עמי: (ח) ויאמר,
 צא נפתח עם הרביע כמו בהפסק לפי שיש לרביע במקומות מנהג ההפסק, ועם ההפסק
 לפי שאינו דבק עם הכא אחריו, שהוא הדבר אשר דבר: אי מזה, אי כמו היה וכן אי
 הכל (לעיל ד' ט'), ועם מזה תקום כאלו אשר היה תקום אשר באת משם: ויאמר,
 צו"ג כאלו ח"ת, לפי שהוא עובדל מן הכא אחריו כאשר כתבנו במלת ויאמר, וזה
 שכל כאן צו"ג ולא ברביע כמו ויאמר שנתחלת הפסק, לפי שאין שם ז"ק אחריו רק תכיר,
 ודי ברביע שהוא מפסיק יותר מזה, ואף שאינו מפסיק יותר מן הטעם שנתחלת באת,
 היינו לפי שכבר נאלם הוואמר, כי וזנה תלכי הוא שלמה אחרת חייגנה תלמי' בראשונה,
 וזא"כ כאן שיש אחריו ז"ק במלת נברתי והוא עם אנכי ברשת וואמר אסד, ולכן כ"ל
 ותאמר צו"ג שהוא מפסיק גדול מן הו"ג או הו"ק הכא אחריו כי ב' מפסיקים משתי המדרגה
 הבאים רגופים, תמיד הא' מפסיק יותר מן הב', ח"ק חו"ג כח אסד להם: ברחמי,
 נפתח הרי"ש בעבוד אות הגרון אחריו, וכן ברשת כל העיר (ירמי' ד' כ"ט), והיא
 כפרת (לקמן ע' י'), ברשת ובמורה (ישעי' ל' כ"ד), ידעת איש (דברים ל"א י"ז),
 בעבוד אותיות הגרון שהם חסר"ע וכן משפט הלשון, וזה הרי"ש נפתח בס"פ שלא כמנהג:
 (ט) ויאמר, שלש פעמים לפי שאמר לה שלמה עניינים, ויש בו דרש כי שלמה מלאכים

תרגום אונקלוס

ברתקון בעיניך ורענית שרי
 בערבת טודקדקתא: (ז) ויאשכח
 טלאבא דיי עליעיןא דמיא בטודקדא
 עליעיןא באורקא דתגרא: (ח) ואמר
 הגר אקתא דשרי טודקדא אתיא ולאן
 את-אולא ואמר טודקדא שרי
 רכונתך

רבותך

אֶל־גְּבֻרַתְךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יְדֵיךָ:
 וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאדָּה יְהוָה הִרְבָּה
 אֲרֵבָהּ אֶת־זֶרְעֵךְ וְלֹא יִסְפָּר
 מִרְבּוֹ: יֵא וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאדָּה
 יְהוָה הִנֵּךְ הָרָה וַיִּלְדֶּה בֵּן
 וקראת שמו ישמעאל כִּי־שָׁמַע
 יְהוָה אֶל־עֲנִיךָ: יב וְהוּא יְהוָה
 פָּרָא אָדָם יָדוֹ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ
 ועל

דיינער הויזפֿרויא צוריק, אונד
 דעהמיטיני דיק אונטער
 איהרן הענדען: (י) דער ענגעל
 דעו עויגען שפראך פֿערנער
 צו איהר, איך וויל דיין זאמען
 מעהרען, דאָו ער פֿר מענגע
 ניכט זאל געזעהלט ווערדען
 קעננען: (יא) אויך שפראך
 דער ענגעל דעו עויגען צו
 איהר, רוא ביזס גון שוואַג
 גער, אונד ווירזט איינען
 זאָהן געבעהרען: דיוען
 זאללוזט דוא ישמעאל נעננען,
 דען דער עויגע האָט דיין
 עלענד ערהערט: (יב) ער

אָבר ווירד איין ווילדער מענש ווין, ווינע האַנד ווידער יעדער מאַן, אונד יעדער
 מאַנט האַנד ווידער איהן:

תרגום אונקלוס

רש"י

דבֿוֹנְתִיךָ וְאִשְׁתְּעַבְרִי תַּחַת יְדֵיךָ:
 (י) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאדָּה דִּי אִמְנָא
 אִסְמִי ית כִּיכִי וְלֹא יתְטַנּוּן טַסְמִי:
 (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאדָּה דִּי הִיאַת
 טַעֲדִיא וְתַלְדִּין כִּר וְתַקְרִין שְׁמִיה
 יִשְׁמַעֲאֵל אֲרִידִקְבֵּר וְיִצְלוֹתִיךָ:
 (יב) וְהוּא יְהוָה טַרְדוּר כִּי אִשְׁמַעֲאֵל הוּא אֲרִידִקְבֵּי אִשְׁמַעֲאֵל וְהוּא
 צְרִיכִידִלִיה

(יא) הנך הר' כשתזוני תהרי כמו הנך הרה
 דלשת מניח (זופטיס ג') : ויולדת בן * כמו
 ויולדת ודומה לו יזכרת כלבנת חקוננת בלרתי
 (ירמי' כ"ג) : וקראת שמו * כווי הוא כמו
 שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק : (יב) פרא
 אדם * אהב מדברות לטור חיות כמו * וישב
 במדבר ויהי רובה קשת : ידו בכל * לפטיס :
 ויד כל צו, הכל סוכאים אותו ומתגרין בו :
 (יג) והוא יהא טרודר באִשְׁמַעֲאֵל הוּא צְרִידִקְבֵּי אִשְׁמַעֲאֵל וְהוּא
 ועל

באור

שלא לה לך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה, והטעם שאין מלאך אחד עושה שתי
 שליחות : והתעני תחת ידיה, רשו לה שלא תנא לחפשי עמנה, כי בני מרה יושבו
 צורעה לעולם : (יא) הנך הרה, לשון רש"י, כשתזוני תהרי כמו הנך הרה דלשת
 מניח (זופטיס ג' ו'), ו"ח שהכוונה הנך הרה עתה (כן פי' מהר"א אברבנאל, וכן
 משמעות אונקלוס וי"ט), וכן תרגם השתרגם האשכנזי: וילדת בן, לדעת רש"י הוא
 כמו ויולדת, ודומה לו יזכרת כלבנת חקוננת (ירמיה כ"ג ב' ג'), וכו' דעת ר' יונה וזא' זכ'
 שאין * במקום ב' טעמן להרין המלה אל אשר לפני, ו"ח שהעלה מרכבת מעבר
 וניטוני, וטעם ההרכבה, כי וילדת שהוא פעל עבר שוסב לעתיד מפני הו"ו, לפי
 שהוא עתיד, כי עדיין לא ילדה, וי"ט: והרכיב עמה וילדת כי ללשון אומר הנך הרה
 יפול לשון וילדת, וענינו אמר לה כמו שאת יודעת שאת הרה כן תדעי בלשון אתלדי בן כאלו
 את וילדת אותו עתה, וי"ח כי אינה מרכבת אלא שהיא פעל עבר עובדין מרכובע :
 וקראת, כווי לנקמה כמו שאמר לזכר וקראת את שמו יצחק (לקטן י"ז י"ט) : אל
 עניך, הכוונה אל נעקתך מעניך, וכן ת"א קבל ה' נלתיך : (יב) פרא אדם,
 טרודר

ועל פני כל אחיו ישכן
י ותקרא שם יהודה הדבר
אלה אתה אל ראי כי אמרה
הגם הלם ראיתי אחרי ראי
יד על כן קרא לבאר באר
לתי ראי הגיה בין קדש ובין

אורי וירד פ' אללען ויינען
ברידען וואהנען : (יג) דא
נענטע ויא דען נאמען דען
עוויגען, דער צו איהר רעדטע
דוא ביוט איין זיכטכארער
נאמט : דען ויא שפראך, האבי
איד דען אויך עטוואנגעווען,
אלו מיין זעהנדער מיר דען
ריקען צו געוואנדעט ?
(יד) דארום נענעט מאן דען
זעלבען ברונען, ברונען דען

לעבענדיגען זעהנדיגען : ער איזט צווישען קדש אונד

רש"י

תרגום אונקלוס

ועל אפי כל אחוהי ישרי : (יג) ויצליאת
בשמה דהו דאתטלל עמה אמרת את
הוא אלקא חוי כולא ארי אמרת את
אנא שריתי חויה בתר דאתגלילי :
(יד) ערפן קרא לבירא בירא בטלאך
קריטא אתחוי, שלה קא בין דקס ובין

ועל פני כל אחיו ישכן : (יג) אתה אל ראי : כקוד טעף קיין עפני
שהוא גם דבר, אלה הראי' שרואה בעלמין
של עלובין : כי אמרה קגם הלום : לשון תימ'
וכי סברה הייתי אף הלום במדברות ראיתי
לשונות של מקום אחרי רואי אותם בביתו של
חברתם גם הייתי רגילה לראות מלאכים,
ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי נטות
ראה את המלאך פעם אחת ואמר שות כמות
(שופטים יג) ותי ראתה חרבעה זה חסר זה
ולא חרבה : (יד) באר לפי רואי : בתרגום :

חגרא

יקרא

באור

פירושו אדם מדברי כפרא והוא תמור הכר : ידו בכל, שינח בתחלה כל הניס, ויד כל
בו, שנטח לבסוף, וכן מטורש בדניאל שהוא החיה הרביעית : (הראב"ע), ולפי פשוטו
כראה זהו באור מה שאמר יהוי' פרא אדם לומר מדבר, אורב לטרוף וטרוף הכל והכל
יטרפוהו, והכוונה על זרע ביהי' להם עלמיה עם כל הניס : ועל פני כל אחיו, שהם
בני קטורה וכן כתוב על פני כל אחיו כפ' (גם כ"ה י"ח), וכן בני יודיים מבני קטורה
ונקראו ישמעאלי' בתורה וכספר שופטים : (הראב"ע), ואין כן דעתי כי אין הישמעאלי'
עדינים, כמו אסתר דבריו הרמב"ן בפ' השב (גם ל"ו כ"ח), ועיין מ"ש עוד בפ' בהעלתך
(במדבר י"ב א'), ונקו"א, ופי' ועל פני כל אחיו ישכן, שיתרחב כחלתו כנגד כלם בח"ש
בסוף פ' חיי שרה : (יג) אל ראי, גם העקרה על חסדל עני דמי צרי' כלומר אל
ראות אתה, הנראה לבני אדם, וכן מתורגם בל"א :
הגם הלם
ראיתי, כלומר צוה הכירה שהיה מלאך, כי בעוד שהי' מדבר עמה נעלם מעיניה
ולא ראתהו, חכו פי' הגם הלם ראיתי אפי' הלם במקומו, כלומר שלא ראיתי דבר
אחריו כאשר פנה יומי, כדרך העולם שראה עוד האדם אחרי אשר יסוד מתכירו
אלך לו עד אשר ירסק ויתעלם מעיניו, אבל מלאך הנראה לבני האדם ברטותו יתעלם
כרגע : אחרי ראי, כמו רואה אותי, כ"ל הנראה אלי וראה אותי בעיני, וכן
מתורגם בל"א, וי"א שהכוונה אחרי ראיתי, כלומר אחרי כוונתי, בל"א [נאך דעם
אך (דיח ערשינוט) גועקן] : (יד) על כן קרא : קריא, בל"א (אין נענט) : באר
לחי ראי, לפי שאמרה הכר אתה אל ראי והעלתך ש לעולם לסיק אשר לחי, וכן
ת"א

ברך : טו ותלך הגר לאברם
 בן ויקרא אברם שם בנו
 אשר ילדה הגר ישמעאל :
 טז ואברם בן שנים שנה
 ושלש שנים בלדת הגר את
 ישמעאל לאברם : ס יז ה ויהי
 אברם בן תשעים שנה ותשע
 שנים וירא יהוה את אברם
 ויאמר אליו אני אל שדי

ברך : (טו) הגר געבאָדער
 דעם אברם אויגען זאָהן, אונד
 אברם געננטע וויגען זאָהן,
 וועלכען הגר געבאָדערען
 האָטטע, ישמעאל : (טז) אברם
 וואָר זעכס אונד אַכציג יאָהר
 אַלט, אַלז הגר ישמעאל
 געבאָהר :

יז (ח) אלו אברם נין אונד
 ניינציג יאָהר אַלט וואָר,
 ערשין איהם דער עוויגע, אונד
 שפראַך צו איהם, איד בין
 גאָט דער אַללמעכטיגע,
 וואַנרלי

תרגום אונקלוס

התהלך רש"י

(טו) ויקרא אברם שם בנו
 שמוע אברם דכרי המלאך שאמר וקראת שמו
 ישמעאל שרתה רוח הקודש עליו וקראו
 ישמעאל : (טז) ואברם בן שמונים ונו
 לשנתו של ישמעאל נכתב להודיע שהיה בן
 י"ג שנה כשנולד ולא עכב :
 יז (א) חני אל שדי חני הוא שיש די
 בחלכותו לכל בריה לפיכך התהלך
 לפני ואחי לך לחלוק ולפטרון וכן כל מקום
 שהוא במקרא פירושו די שלו והכל לפי הענין :
 התהלך

תקרא : (טו) וילידת הגר לאברם בר
 וקרא אברם שום בריה דילידת הגר
 ישמעאל : (טז) ואברם ברתטון ושית
 שנין בריילדת הגר ית ישמעאל
 לאברם :
 יז (ח) ויהוה אברם ברה ששען ותשע
 שנין ואתגלי יי לאברם ואמר ליה
 אָנא אל שדי פלח

באור

ת"א המלאך קיימא : ברך, הוא שוק אומר למעלה ושני שעות היו לו לפיכך זכר את
 שניהם, וכן ת"א שניהם תנרא, אבל יכ"ט תרגם שוק תנרא, וכבר חלטה, והיהושע
 תרגם שוק חלטה : (טו) ויקרא אברם שם בנו זנו, לשון רש"י אע"פ שלא שמוע אברם
 דכרי המלאך שאמר להגר וקראת שמו ישמעאל שרתה רה"ק עליו וקראו ישמעאל, והרשב"ן
 כתב שהיא יראה לקרא שם לבן אדוניה וגלחה לו דבר המלאך, אבל לא הוצרך ככתב
 להאריך, ולפי זה יתכן שגם המלאך לא נזה אותה לקרא שם לבן אדוניה, ועם וקראת
 שמו ישמעאל כחיי, (דוד ואללסט חיהן נעכן לאון) : יז (א) אל שדי, פירש"י
 חני הוא שיש די בחלכותו לכל ברי, וקרוי לזה פי' הרעב'ים כמ"כ שאינו בריך
 במציאותו ולא בקיומו לולתו ואולם מציאותו תכסיק לעצמה, ותכסיק לכל אשר וולתו,
 ולפ"י הי' ראוי שיתרגם כל"א (דער אללגוריוכנדי), ואולם הרש"ע פירש שהוא עגרת
 שודר כלומר מענת ומוגדר מערכות השמים, והרשב"י ענין הרעב'ין ז"ל וכתב שהוא
 הנכון, כי הוא מדת הנצורה מנהגת העולם שאמרו החכמים בה מדת הדין של משה,
 ועם להזכיר עתה זה השם, כי צו יעשו הנסים הנסתרים לפדוקי' להכיל אות' מנגעי בני אדם,
 ככל הנסים אשר נעשו לאברהם ולחנות וככל הנסים בתורה כפרשת חם בפקתי וכפרשת וחי' טו
 תנחום בנברכות וקבלות שכלם נסים הם, כי חין חן הענע אירודו הנסים צעתם צענדנו
 התנהיכ וכו' שיקיו השמים כנרול כאשר נזרע בשנה השניעית, אבל